Punainen Risti
Röda Korset

LAUSUNTO

Eduskunnan hallintovaliokunnalle 25.10.2021

Suomen Punaisen Ristin lausunto hallituksen esityksestä laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 12 §:n muuttamisesta (HE 162/2021)

Suomen Punainen Risti kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laajamittaiseen maahantuloon varautumisen kehittämistä koskevaksi lainsäädännöksi (HE 162/2021).

Suomen Punainen Risti on viranomaisia tukeva julkisoikeudellinen yhdistys, jonka oikeudellisesta erityisasemasta on Suomessa säädetty lailla (238/2000) sekä sen nojalla annetulla tasavallan presidentin asetuksella (827/2017). Suomen Punaisen Ristin tehtävänä on tukea ja avustaa maan viranomaisia niin rauhan kuin sodan ja aseellisten selkkausten aikana ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi periaatteidensa mukaisesti. Suomen Punainen Risti on allekirjoittanut sisäministeriön kanssa yhteistyöpöytäkirjan, joka perusteella se mm. ylläpitää varautumista laajamittaiseen maahantuloon.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi vastaanottolakia siten, että ELY-keskuksille laissa määrätty laajamittaiseen maahantuloon varautumisen suunnittelua koskeva tehtävä siirretään kokonaan Maahanmuuttovirastolle. Lisäksi vastaanottolaissa säädetystä aiesopimusmenettelystä ehdotetaan luovuttavaksi ja säännös kuntien velvollisuudesta perustaa järjestely- ja vastaanottokeskuksia poistettavaksi vastaanottolaista.

Suomen Punainen Risti puoltaa esitettyä muutosta, jolla laajamittaiseen maahantuloon varautumisen suunnittelu siirtyisi Maahanmuuttovirastolle, mutta korostaa paikallisten ja alueellisten toimijoiden toimeenpanoroolia ja sen merkitystä varautumisessa ja häiriötilanteiden hallinnassa.

Vaikka häiriötilanne olisi luonteeltaan alueellinen tai valtakunnallinen, siihen vastaaminen tapahtuu aina paikallisella tasolla. Suomen Punainen Risti pitää tärkeänä, että kaikissa tilanteissa koordinaatio ja eri toimijoiden toiminnan yhteensovittaminen toimii. Lisäksi johtosuhteiden tulee olla selkeät ja johtovastuun omaavalla taholla tulee olla tosiasialliset kyvykkyydet johtaa laajoja ja vaikeita tilanteita, joka eittämättä laajamittaisen maahantulon tilanne aina on.

Laajamittaisen maahantulon hallintaan osallistuu lukuisa joukko viranomaisia ja muita toimijoita. Varautumista, valmiuden ylläpitoa ja operatiivisten tilanteiden johtamista koskevissa säädöksissä tai ohjeissa tulee tuoda selkeästi esille eri toimijoita koskevat velvoitteet, jottei synny vääriä oletuksia tai harmaita alueita, joista kukaan ei vastaa. Nykyinen malli, jossa ELY-keskusten ja kuntien yhteistyöstä on sovittu aiesopimuksin, ei ole toiminut parhaalla mahdollisella tavalla ja harmaita alueita on syntynyt. Siksi on kannatettavaa, että aiesopimusmenettelystä luovutaan.

Ehdotettu muutos on siten perusteltu, mutta edellyttää Maahanmuuttovirastolta erityistä panostusta poikkihallinnolliseen ja alueelliseen yhteistoimintaan ja sen kehittämiseen edelleen. Lisäksi maahanmuuttohallinnon tulee olla mukana esimerkiksi VNK:n johdolla tehtävässä kriisijohtamismallin kehittämisessä.

Hallituksen esityksen mukaan myös vastuu laajamittaiseen maahantuloon varautumisen alueellisten yhteistyöryhmien kokoamisesta ja sitouttamisesta siirtyisi ELY-keskuksilta Maahanmuuttovirastolle. Kuten esityksessäkin on todettu, ELY-keskuksilla on olemassa olevat yhteistyöverkostot, kuten laajamittaiseen maahantuloon varautumisen alueelliset yhteistyöryhmät. Maahanmuuttovirasto on sen sijaan valtakunnallinen virasto, jolla on tehtäviensä luonteen vuoksi ELY-keskuksia harvempi toimipisteverkosto, joten sillä ei ole vastaavaa alueellista yhteistyötä yhtä kattavasti. ELY-keskuksissa on maahanmuuton yhteyshenkilöiden lisäksi myös valmiudesta vastaavia henkilöitä sekä toimivat yhteydet alueen kuntiin ja yhteyshenkilöihin.

Suomen Punainen Risti katsoo, että esityksen mukaisesti tulee kiinnittää erityistä huomiota eri alueiden verkostojen ja yhteistyökumppanuuksien kehittämiseen ja syventämiseen. Kun toimintoja keskitetään valtakunnalliselle tasolle, mikä sinänsä voi olla hyvin perusteltua, on olemassa riski, että alueelliset verkostot ja sujuvakin yhteistyö menetetään. Erityisesti laajamittaisen maahantulon harjoituksia tulee edelleen toteuttaa sekä alueellisina että valtakunnallisina, myös sellaisilla alueilla, joissa Maahanmuuttovirastolla ei ole omaa toimipaikkaa. Muutoksen yhteydessä olisikin hyvä tarkastella Maahanmuuttoviraston rakennetta ja toimintatapoja, ja miten niillä parhaiten mahdollistetaan alueellinen koordinaatio ja yhteensovittaminen.

Vastaavaa suunnittelua laajan joukon perustarpeista huolehtimiseen ja sopivien majoitustilojen kartoitukseen tehdään esimerkiksi kunnissa ja pelastustoimessa evakuointeihin ja suojaväistöjen varautumiseksi, jolloin Maahanmuuttoviraston on tarkoituksenmukaista hyödyntää tätä osaamista, tehdä yhteistyötä ja välttää päällekkäistä suunnittelua. Näin ollen **hyvät ja kiinteät suhteet erityisesti kuntiin sekä tuleviin hyvinvointialueisiin ovat tärkeitä.**

Laajamittaisen maahantuloon osalta Suomen Punainen Risti pitää tärkeänä, että lainsäädäntö mahdollistaa jatkossakin julkisoikeudellisen yhteisön yhteistyön, valmiuksien ja osaamisen hyödyntämisen joustavasti, kun tilanne sen vaatii. Käsillä olevassa esityksessä on huomioitu, että varautumiseen ja valmiussuunnitteluun voitaisiin sisällyttää myös muiden julkisoikeudellisten yhteisöjen, kuten Suomen Punaisen Ristin osuus vastaanotonjärjestämisessä laajamittaisen maahantulon yhteydessä, ja pidämme tätä kirjausta tärkeänä. Suunnittelun lisäksi tärkeää on sopimuksellisuus sekä eri toimijoiden välinen säännöllinen harjoittelu ja muu yhteistoiminta.

Näiltä osin Suomen Punainen Risti kiinnittää kuitenkin huomiota esitykseen lausuntokierroksen jälkeen tehtyyn lisäykseen (12§ 2mom.), jonka mukaan ”[…] Maahanmuuttovirasto laatii valtakunnallisen valmiussuunnitelman laajamittaiseen maahantulon varalta sekä ohjaa muiden viranomaisten ja toimijoiden varautumista vastaanoton järjestämiseen.” **Kyseinen lisäys ei Suomen Punaisen Ristin näkemyksen mukaan ole kaikilta osin kannatettava.**

Maahanmuuttoviraston tehtävänä voi olla valtakunnallisen valmissuunnitelman laatiminen sekä muiden viranomaisten ohjaaminen varautumisessa. Sen sijaan muiden

toimijoiden, kuten Punaisen Ristin ohjaus tulisi ensisijaisesti olla sopimuksellisuuteen ja yhteistyöhön perustuvaa. **Suomen Punainen Risti toteuttaa varautumistehtäväänsä sille laissa ja asetuksessa annettujen periaatteiden pohjalta yhteistyössä viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa mutta ei viranomaisohjauksessa.** Riippumattomuus viranomaisista on lainsäädännön tasolla asetettu Suomen Punaisen Ristin toiminnan perustaksi (asetus Suomen Punaisesta Rististä (827/2017) 8§). Saman säännöksen mukaan myös valtion ja kuntien viranomaisten tulee kunnioittaa Punaisen Ristin periaatteita.

Esitämme siten, että kyseisestä momentista poistetaan sanat ”ja toimijoiden”, jolloin se kuuluisi: ”Maahanmuuttovirasto laatii valtakunnallisen valmiussuunnitelman laajamittaiseen maahantulon varalta sekä ohjaa muiden viranomaisten varautumista vastaanoton järjestämiseen.” Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa on joka tapauksessa jo katettu 12§ 3 momentin kirjauksessa, mutta tarvittaessa myös 2 momentissa voidaan täsmentää, että Maahanmuuttovirasto *yhteensovittaa* muiden toimijoiden varautumista vastaanoton järjestämiseen.

Kristiina Kumpula
pääsihteeri